

Asia Tekijänoikeus rakennuspiirustuksiin

Hakija Kihlakunnansyyttäjä T

Annettu Helsingissä 23.2.1999

Selostus asiasta

Kihlakunnansyyttäjä T on 10.9.1998 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa epäillyksi tapahtuneesta tekijänoikeusrikoksesta. Rikoksesta epäiltyinä on asiassa kuultu M:ää ja P:tä. Lausuntopyyntöön on liitetty H:n kihlakunnan poliisilaitoksen esitutkintapöytäkirja 6070/RTO/R/114277/97 liitteineen ja lisätutkintapöytäkirja 2.7.1998.

Rikosilmoitusjäljennöksen mukaan lausuntopyynnön kohteena oleva, H:n kaupungissa sijaitseva edustusrakennus epäillään valmistetuksi tekijänoikeuslain vastaisesti suojattuja arkkitehtisuunnitelmia luvatta jäljennyttäen ja käyttäen. Jäljentäjäksi on epäilty M:ää. Jäljentäjä on ilmoitettu rakennuksen suunnittelijaksi virallisten suunnitelma-asiakirjojen allekirjoituksissa haettaessa rakennuslain mukaista lupaa. Lisäksi lisätutkintapöytäkirjaan sisältyy väite siitä, että A:n kiinteistömyynnissä on syyllistytty tekijänoikeuslain vastaiseen menettelyyn jättämällä rakennuksen myyntiesittelyyn tarkoitetuista piirustuksista rakennuksen tekijä mainitsematta ja ilmoittamalla sen sijaan teoksen tekijäksi tietty arkkitehtitoimisto.

Rikosilmoitusjäljennöksen mukaan tutkintapyynnöstä ja sen liitteistä ilmenee seuraavaa.

Tutkintapyynnössä tarkoitettujen rakennuksen rakennussuunnitelmat on laatinut arkkitehti K (jäljempänä asianomistaja). Rakennus on valmistettu asianomistajan laatimia rakennussuunnitelmia käyttäen. Asianomistajan käsitys on, että hänellä on tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet rakennusteokseen.

Pankki B Oy, jäljempänä A, osti vuonna 1993 pakkohuutokaupassa kiinteistön, jolla rakennus sijaitsee, perustettavan yhtiön lukuun. Kiinteistöön kuului tontti ja sillä sijaitseva rakenteilla oleva edustusrakennus. Kiinteistön oli omistanut tietty asunto-osakeyhtiö. Sen osakkeiden omistaja, konkurssissa oleva osakeyhtiö, oli pantannut asunto-osakkeet ja kiinteistön haltijavelkakirjat Pankki B Oy:öön velkojensa vakuudeksi. Rakennuksen valmistaminen oli jouduttu keskeyttämään, koska asianomistaja oli pidättänyt suunnitelma-asiakirjat arkkitehtipalkkion maksamisen vakuudeksi.

A pyysi vuonna 1994 asianomistajalta tarjoutua rakennuksen valmiiksi rakentamisen arkkitehtitehtävistä ja asianomistajan pidättämistä rakennussuunnitelmista. Tarjous ei johtanut sopimukseen. Asianomistaja ei luovuttanut laatimiaan rakennussuunnitelmiaan, vaan pidatti ne tekijänoikeutensa perusteella siksi ajaksi, kunnes arkkitehtipalkkiosta olisi kirjallinen sopimus.

A jäljennytti asianomistajan laatimat piirustukset ja haki niillä tarvittavat rakennusluvut. Talon rakentamista jatkettiin. Rakennussäännösten mukainen loppukatselmus pidettiin 18.10.1996.

Esitutkintapöytäkirjaan liitetyn asiantuntijalausannon mukaan piirustusten jäljentämistyötä ei voida

pitää itsenäisenä suunnittelutyönä. Jäljentäjäksi epäilty M ei ole nimissään esittämiensä muutosten todellinen suunnittelija. Rakennuskohde on valmistunut ja hyväksytty loppukatselmuksessa käyttöön tosiasiallisesti asianomistajan laatimien pää- ja muutospirustusten mukaisena.

Esitutkintapöytäkirjaan on liitetty jutun kohteena olevan kiinteistön rakennussuunnittelun kirjallinen toimeksiantosopimus vuodelta 1988. Sopimuksen osapuolina ovat olleet asianomistaja ja tutkintapyynnössä tarkoitettu asunto-osakeyhtiö. Sopimuksen mukaan asianomistajan tehtävänä on ollut rakennuksen, aitojen ja pihamaan arkkitehtisuunnittelu ja -valvonta. Työssä on sovittu noudatettavaksi konsulttitoiminnan yleisiä sopimusehtoja KSE 83. Sopimuksen mukaisista palkkioista on riidetty oikeudessa. H:n hovioikeus on antanut asiassa ratkaisun vuonna 1994.

Asianomistajan laatimasta asian taustoja selostavasta kirjelmästä ilmenee, että asianomistaja oli pidättänyt suunnittelusopimuksen mukaisen palkkiosaatavansa vakuudeksi kattoterassin ja parvekkeiden kaiteiden osapiirustukset, vireillepannun muutoslupahakemuksen pääpiirustukset sekä aitapiirustuksen. Muutoslupahakemuksen pääpiirustuksilla oli haettu rakennuslain mukaista lupaa rakennusluvan jälkeen suunnitelluille muutoksille, muun muassa julkisivujen muuttamiselle. Aitapiirustus koski tontin aitaamista ja tonttien väliselle rajalle rakennettavaa tukimuuria.

Tutkintapyynnöstä ilmenee edellä esitetyn lisäksi, että kun A vuonna 1994 ryhtyi rakennuttamaan kiinteistöä valmiiksi, se tarvitsi rakennuslain mukaiset luvat alkuperäisen, raueneen rakennusluvan mukaisen rakentamisen jatkamiselle sekä toimenpideluvan rakentamisen aikana suunnitelluille muutoksille. Ilman voimassaolevaa lupaa rakennukselle ei voinut hakea loppukatselmusta. Asianomistajan mukaan "kiinteistön pakkohuutokaupasta huolimatta arkkitehdin tekijänoikeus rakennusteokseen on säilynyt eli arkkitehdillä on tekijänoikeus rakennukseen ja rakennussuunnitelmiin sekä tekijänkorvaukseen, kun suunnitelmia käytetään rakennuksen valmistamiseksi."

Asianomistajan mukaan "koska arkkitehti oli pidättänyt rakennuspiirustukset, B Oy:llä ei ollut omistus- eikä käyttöoikeutta rakennuksen piirustuksiin tai oikeutta jäljennyttä piirustuksia rakennusluvan hakemista varten. Nämä tekijänoikeudet eivät ole siirtyneet pakkohuutokaupassa uudelle omistajalle/B Oy:lle." Asianomistaja toteaa, että rakennuttaminen (arkkitehtisuunnitelmien toteuttaminen ja muutosten hyväksyttäminen viranomaisissa) oli oleellisesti kesken. Keskeneräisen rakennuksen valmistuttamiseen oli katsottava kuuluvan muiden seikkojen ohella rakentamisen aikaisten virheiden korjaaminen, esimerkiksi eristysurakoitsijan laiminlyöntien korjaaminen, koska siinä toteutettiin arkkitehti- ja rakennesuunnitelmia sellaisina kuin ne oli suunniteltu toteutettaviksi.

M:n kuulustelukertomuksen mukaan hänen tehtävänä oli huolehtia siitä, että asianomistajan tarkoittama, pakkohuutokauppaan kuulunut rakennus saataisiin valmiiksi ja myyntikuntoon. M:n mukaan rakennus oli vuonna 1993 jo lähes valmis. Siinä asui rakennuttaja perheineen. H:n kaupungin rakennusvirastosta tuli kehoitus saattaa kohde lopputarkastetuksi. Rakennus oli ulkoapäin tarkasteltuna lähes täysin valmis. Suuria muutoksia koskevia piirustuksia ei enää tarvittu, vaan ainoastaan vallitsevan tilanteen toteaminen. Rakennukseen tarvittiin rakennustoimenpiteinä vain täydentävät ikkunavesipellit ja parvekkeen kaide. Kaide oli tärkein jäljellä ollut rakennustyö. Asianomistaja oli itse asiassa tehnyt ikkunapellit ja parvekkeen kaiteen käsittävät täydennyspiirustukset jo aikaisemmin ja jättänyt ne hyväksyttäväksi rakennusvalvontavirastoon. Asianomistaja oli kuitenkin hakenut piirustukset myöhemmin pois. Epäilty kertoo, että hänen allekirjoittamansa rakennuspiirustukset on tehty käyttäen hyväksi paikan päällä suoritettuja mittauksia ja nykyisen rakennuksen olemassa olevia rakenteita.

Esitutkintapöytäkirjan liitteenä on M:n allekirjoittama, 12.4.1995 rakennusvalvontavirastossa päivätty toimenpidelupahakemus. Siinä anotaan lupaa alkuperäisen rakennusluvan mukaisen julkisivumateriaalin vaihtamiselle puhtaaksimuuratuksi tiileksi sekä tontin rajalla olevalle tuki-

muurille. Epäilty on merkinnyt itsensä lomakkeen suunnittelija-kohtaan.

P on kuulusteluissa kertonut kuulleensa vuonna 1994, että A:n pakkohuutokaupasta ostamassa rakennuksessa oli virheitä. Kattoterassi vuoti, räystäät tulvivat yli ja ikkunoista puuttuivat vesipellit. Tarkoituksena oli tehdä korjaustoimenpiteitä, jotta talon rappeutuminen pysäytettäisiin ja lopputarkastus saataisiin pidettyä. Epäillyn tehtävänä oli laatia suunnitelma korjaustoimenpiteistä ja hoitaa lopputarkastus. Epäilty sai selvittelyn pohjaksi erään H:n kaupungin rakennusvalvontaviraston rakennustarkastajan laatiman muistion niistä toimenpiteistä, jotka rakennukselle pitäisi tehdä lopputarkastusta varten. Julkisivuihin oli jo työn aikana tehty muutoksia, joille piti hankkia lupa. Vuotavan kattoterassin kaiteesta puuttui yläosa. Kaide oli liian matala, eikä se täyttänyt rakennusmääräyksiä. Naapuritontin rajalle tehdyille tukimuurille piti hankkia naapurin suostumus ja rakennuslupa. Ilmanvaihdon ilmamäärät piti mitata. Lisäksi piti hankkia tiettyjä tarkastustodistuksia.

P:n mukaan rakennus ei ollut suuresti keskeneräinen. Ainoa rakennustekninen puute oli terassin kaiteen yläosa. Tämä oli mainittu ainoana rakennusteknisenä kohtana myös edellä viitatussa tarkastajan muistiossa. Kaide liittyi väistämättä vuotavan terassin vesieristykseen. Niitä ei voitaisi suunnitella toisistaan riippumatta. Epäilty oli käynyt ottamassa kopiot rakennuksen alkuperäisestä rakennusluvasta rakennusvalvontaviraston arkistossa. Epäillyn mukaan edellä viitatuksi asiakirjat ovat julkisia ja kenen tahansa saatavissa. Epäilty oli verrannut rakennusta ja piirustuksia keskenään ja havainnut, että rakennukseen oli rakennusaikana tehty joitakin muutoksia. Epäilty oli saanut tietää eräältä rakennusvalvontaviraston arkkitehdiltä, että toimenpidelupa oli hankittava sekä sille, että alkuperäisen rakennusluvan mukainen rapattu julkisivu oli muutettu puhtaaksimuuratuksi tiileksi että naapurin rajalla olevalle tukimuurille.

P:n mukaan rakennuksista joudutaan korjaus- ja kunnostustöiden tekemiseksi tekemään kuvia, joissa rakennus esiintyy sellaisena kuin se on ja johon merkitään myös ne lisäykset, korjaukset ja muutokset, joita pidetään tarkoituksenmukaisina. Epäilty viittaa tekijänoikeuslain sääntöön, jonka mukaan omistaja saa tekijän luvatta muuttaa rakennusta, jos teknilliset tai tarkoituksenmukaisuussyyt sitä edellyttävät. Epäillyn mukaan säännös antaa rakennuttajalle oikeuden teettää edellä tarkoitettuja kuvia alkuperäistä suunnittelijaa kuulematta. Lisäksi tekijänoikeuslain nojalla rakennuksen saa vapaasti kuvata.

Esitutkintapöytäkirjaan on liitetty myös P:n käsitystä tekijänoikeuslaista selostava kirjelmä. P toteaa, että "vaikka tekijänoikeuslaista ei voida suoraan lukea, onko M:n menettely otsikossa mainitussa asiassa tekijänoikeutta loukkaava vai ei, katson, että menettely on hyväksyttävä lain tarkoituksen ja hengen mukaisena." P viittaa tekijänoikeuslain 2 luvussa olevaan rakennuksen muuttamista koskevaan pykälään. P:n mukaan rakennus on pykälässä asetettu selvästi tekijänoikeudellisesti toisenlaiseen asemaan kuin muut taideteokset. P korostaa, että jos rakennuksen suunnittelijalla olisi samanlainen tekijänoikeus kuin esimerkiksi taidemaalareilla tai kirjailijoilla, seuraisi tästä se, että jokainen vähäinenkin muutos rakennukseen, kuten väliseinän siirto tai oviaukon tekeminen, vaatisi tekijän suostumuksen. P:n mukaan tekijänoikeuslaissa ei selvästikään ole haluttu antaa rakennuksen suunnittelijalle näin vahvaa asemaa. Edellä viitatussa säännöksen selvä tarkoitus on P:n mukaan se, että rakennuksen käyttö ei saa olla kiinni yhden ainoan henkilön asettamista ehdoista.

Esitutkinnassa on kuultu todistajana erästä rakennusviraston arkkitehtiä. Tämän mukaan lausuntopyynnön kohteena oleva rakennus oli melko valmis jo ennen kuin virastoon toimitettiin vuonna 1995 M:n allekirjoittamat muutospiirustukset. Todistajan mukaan M:n allekirjoittamat piirustukset sisälsivät asianomistajan alkuperäisen suunnitelman ja tämän suunnittelemissa muutoksia sekä joitakin vähäisiä lisämuutoksia. Todistajan muistin mukaan rakennuksella pidettiin osittainen

loppukatselmus vuonna 1987 asuintilojen osalta. Myös vuonna 1995 pidettiin osittainen loppukatselmus. Lopullinen loppukatselmus pidettiin 18.10.1996.

Todistajan mukaan rakennusvalvontavirastossa järjestettiin ennen lopullista loppukatselmusta asianomistajan pyynnöstä neuvottelutilaisuus, jossa muun muassa verrattiin asianomistajan ja M:n allekirjoittamia rakennuslupapiirustuksia ja muutospirustuksia keskenään. Todistajan mukaan tilaisuudessa todettiin, että M:n piirustuksissa oli kyse asianomistajan suunnittelemaasta talosta, johon oli tehty vähäisiä rakennusaikaisia muutoksia.

Todistajan näkemyksen mukaan jutun kohteena oleva rakennus täyttää yksilöllisen suunnittelun kriteerit. Siinä näkyy "arkkitehdin leima".

Esitutkintapöytäkirjaan sisältyy kaksi tekijänoikeudellista asiantuntijalausuntoa. Kummatkin ovat saman asiantuntijan allekirjoittamia. Asiantuntija toteaa muun muassa, että "arkkitehtisopimus on sekatyypinen sopimus ja asian luonnosta johtuen piirustusten luovuttamiseen sisältyy pääsääntöisesti oikeudenluovutus." Lisäksi asiantuntijan mukaan rakennuskohteen lisärakentaminen tai loppuun rakentaminen on mahdollista arkkitehdiltä lupaa kysymättä, kunnioittaen arkkitehdille kuuluvia moraalisia oikeuksia.

H:n raastuvanoikeuden riita-asian (S 90/3146) pöytäkirjasta 27.5.1992 ilmenee, että asianomistaja on oikeudenkäynnissä ilmoittanut, että rakennuskohteesta puuttuivat vielä teräskeihäsaiteita ja luonnokivimuuri. Osa pihatöistä oli vielä kesken ja osa kattorakennelmasta toteuttamatta. Lisäksi rakennuksesta puuttuivat ulkokaiteet.

Esitutkintapöytäkirjaan on liitetty seuraavat piirustukset: asianomistajan allekirjoittamat aitapiirustuksen pääpiirustukset (päivätty 14.1.1988), asemapiirros (päivätty 13.10.1987), rakennuksen leikkausta kuvaa muutospirustus (päivätty 14.1.1988) ja julkisivujen muutospirustus (päivätty 12.2.1988) sekä M:n allekirjoittamat julkisivujen pääpiirustukset ja asemapiirros.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyyntöä ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Lainkohdassa mainitaan esimerkkinä suojattavista teoslajeista muun muassa rakennustaiteen tuote. Pykälän 2 momentin mukaan selittävää piirustusta suojataan kirjallisena teoksena.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teoston. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan

työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Itsenäistä teossuojaa saadakseen myös teoksen osan on yllettävä teostasoon.

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden omaperäiseen ja luovaan ilmaisumuotoon. Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe ja aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan. Uudenlaisessa ilmaisumuodossa ideat, aiheet ja tiedot ovat vapaasti käytettävissä.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännökseen tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lainvalmisteluaineiston perusteella hyvän tavan mukaisuuden kriteeri koskee sekä sitä, milloin tekijä ylipäänsä on mainittava että sitä, millä tavoin tekijä on mainittava. Tekijä on ilmoitettava silloin ja sillä tavoin kun hyvä tapa vaatii. Hyvä tapa voi riippua esimerkiksi teoslajista ja teoksen käyttöyhteydestä. Hyvän tavan arvioinnissa otettaneen siten huomioon esimerkiksi se, kuinka vaikeaa tai helppoa tekijän nimen ilmoittaminen tietyssä yhteydessä on ja se, kuinka suuri merkitys esimerkiksi taloudelliselta kannalta tekijän nimen ilmoittamisella tietyssä yhteydessä on tekijälle.

Lain 3 §:n 2 momentissa kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla ja teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tai saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muunnellussa - muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Myös muuntelijan panoksen on osoitettava omaperäisyyttä, jotta se saisi säännöksessä tarkoitettua suojaa. Pykälän 2 momentissa säädetään, että jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle, teoksen tekijälle. Tekijä voi luovuttaa tekijänoikeuksiaan toiselle, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27-29 §:ssä. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijä voi luopua moraalisisista oikeuksistaan laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten. Teoskappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutusta. Ellei toisin ole sovittu, ei se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle. Jos oikeus kuuluu liikkeelle, sen saa kuitenkin luovuttaa yhdessä liikkeen tai sen osan luovutuksen yhteydessä. Luovuttaja vastaa kuitenkin luovutuksen jälkeenkin luovutus sopimuksen täyttämistä. Tekijänoikeuslain 3 lukuun sisältyy tekijänoikeuden luovutuksia koskevien yleisten säännösten lisäksi tiettyjä tilanteita koskevia yksityiskohtaisempia säännöksiä. Niitä sovelletaan vain, jos ei ole sovittu toisin. Niihin ei sisälly rakennusteokseen olevan tekijänoikeuden luovuttamista koskevaa säännöstä.

Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän

kuolinvuodesta.

Rakennustaiteen tuotteita ovat sekä rakennusten arkkitehtipiirustukset että rakennukset. Tekijänoikeussuojaa saadakseen rakennustaiteen tuotteen on oltava edellä luonnehdituin tavoin teos eli sen on ylitettävä teoskynnys. Teoskynnyksen ylittävä valmis rakennus ja sen piirustus ovat saman rakennusteoksen kappaleita. Rakennustaiteen tuotteessa teokselta edellytettävä omaperäisyys voi olla havaittavissa joko rakennuksen julkisivussa tai sen sisäosissa. Tekijänoikeussuojaa eivät saa yksinkertaiset, itsestään selvät rakenneratkaisut. Tekijänoikeuslain perustana olleessa mietinnössä (komiteamietintö 1953:5, s. 45) on todettu hyvin yleisluontoisesti, että rakennustaiteen tuotteilla tarkoitetaan rakennustaiteellisia luomuksia, jollaisia voivat olla sekä koko rakennukset että niiden taiteellisesti muodostetut osat.

Rakennuspiirustukset voivat saada suojaa selittävinä piirustuksina tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaisesti riippumatta siitä, saako piirustusten kuvaama rakennus suojaa rakennustaiteen tuotteena.

Tekijänoikeuden rajoituksista

Tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetään tekijänoikeuden rajoituksista. Rajoitusten säätäminen on katsottu tarpeelliseksi muun muassa käytännöllisistä syistä johtuen. Lain 11 §:n mukaan 2 luvun säännöksillä ei kuitenkaan rajoiteta tekijälle kuuluvia moraalisia oikeuksia laajemmin kuin mitä lain 25 e §:stä johtuu. Kun teos toisinnetaan lain 2 luvun säännöksen nojalla julkisesti, lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Teosta ei saa muuttaa ilman tekijän suostumusta enempää kuin mitä sallittu käyttäminen edellyttää.

Esimerkkinä tekijänoikeuden rajoituksesta, joka liittyy myös rakennusteoksen hyödyntämiseen, voidaan mainita kappaleiden valmistamista yksityiseen käyttöön koskeva tekijänoikeuslain 12 §. Sen mukaan julkistetusta teoksesta saa jokainen valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöönsä varten. Siten valmistettua kappaletta ei ole lupa käyttää muuhun tarkoitukseen. Teos katsotaan julkistetuksi, kun se on saatettu yleisön saataviin luvallisesti. Lain 12 § ei koske rakennusteoksen valmistamista, eli lähinnä suojatun rakennuksen rakentamista yksityiseen käyttöön.

Rakennusteoksia koskee osaltaan myös asiakirjajulkisuuteen ja oikeudenhoitoon liittyvä tekijänoikeuslain 25 d §. Säännöksen mukaan tekijänoikeus ei rajoita laissa säädettyä oikeutta saada tieto yleisestä asiakirjasta. Lisäksi teosta saadaan käyttää oikeudenhoidon tai yleisen turvallisuuden sitä vaatiessa.

Teoksena suojaa saavaa rakennusta koskee tekijänoikeuslain 25 a §:n 3 momentti. Säännöksen mukaan rakennuksen saa vapaasti kuvata. Suojaa saavaa rakennusta koskee lisäksi lain 25 e §, jonka mukaan rakennusta tai käyttöesineitä saa omistaja tekijän luvatta muuttaa, jos teknilliset tai tarkoituksenmukaisuussyyt sitä vaativat. Lain valmistelutöissä todetaan asiasta seuraavaa:

"Rakennusteokset palvelevat tavallisesti ensi sijassa käytännöllistä tarvetta. Asian luonnosta sen vuoksi johtuu, että kysymyksen ollessa sellaisesta teoksesta tekijän edun tietyissä olosuhteissa täytyy väistyä käytännöllisten ja teknillisten vaatimusten tieltä. Sama soveltuu myös käyttöesineisiin. Mainitun sisältöisen säännöksen ottaminen lakiehdotukseen on näyttänyt perustellulta. Se muodostaa rajoituksen tekijälle ehdotuksen 3 §:n 2 momentin mukaan kuuluvaan oikeuteen (droit au respect -sääntöön) ja sitä on sen vuoksi tulkittava ahtaasti. Syyn muuttamiseen tulee olla joskaan ei ehdottomasti välttämättömän, niin kuitenkin objektiivisesti katsoen tarpeellisen, jotta rakennus tai esine voisi täyttää hyötytehtävänsä. Jos muutos tosiasiallisesti on tuollaisen syyn vaatima, saataisiin

siihen ryhtyä ei vain tekijän suostumuksesta, vaan vieläpä silloinkin kun muutoksesta aiheutuisi sellainen teoksen muuttaminen taiteellisessa suhteessa, jota tekijä aiheellisesti voisi pitää arvoaan ja omalaatuisuuttaan loukkaavana". (komiteanmietintö 1953:5, s. 55—56)

Edellä on viitattu tekijänoikeuslain 2 luvun säännöksiin sellaisina kuin ne ovat 1.5.1995 voimaan tulleella lailla (446/1995) muutettuina. Lain 11 §:ää vastaava säännös sisältyi ennen lainmuutosta lain 26 §:ään. Edellä viitatus lain 12 §:n säännökset sisältyivät lain 11 §:ään. Voimassa oleva lain 25 e §:n säännös sisältyi ennen lainmuutosta lain 13 §:ään ja 25 a §:n 3 momentin säännös puolestaan lain 25 §:n 3 momenttiin. Lain 25 d § säädettiin lailla (446/1995). Lakia (446/1995) sovelletaan myös ennen lain voimaan tuloa luotuihin teoksiin. Ennen lain voimaan tuloa tehtyihin toimiin ja hankittuihin oikeuksiin sovelletaan kuitenkin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Rakennuspiirustusten jäljentäminen ja jäljentäjän ilmoittaminen piirustusten suunnittelijana

Tekijänoikeusneuvosto on saanut selvitystä lausuntopyynnön kohteena olevasta rakennuksesta sekä valokuvista että rakennuspiirustuksista. Valokuvista käy ilmi rakennus ulkoapäin. Valokuvat ilmoitetaan otetuiksi silloin, kun A on jättänyt toimenpidelupahakemuksen rakennusvalvontavirastoon. Tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu asianomistajan allekirjoittamista rakennuspiirustuksista aitapiirustuksen pääpiirustukset (päivätty 14.1.1988), asemapiirros (päivätty 13.10.1987), rakennuksen leikkausta kuvaa muutospiirustus (päivätty 14.1.1988) sekä julkisivujen muutospiirustus (päivätty 12.2.1988).

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että valokuvista ilmenevä rakennus saa suojaa rakennusteoksena ainakin julkisivujensa osalta. Asianomistajan allekirjoittamassa julkisivujen muutospiirustuksessa kuvattu rakennus poikkeaa joiltakin osin valokuvissa olevasta rakennuksesta. Piirustuksista ilmenevää rakennusta ja valmista rakennusta voidaan kuitenkin pitää saman rakennusteoksen kappaleina tietyin muutoksin. Piirustukset saavat suojaa nimenomaan sen vuoksi, että niiden kuvamaa rakennusta voidaan pitää rakennusteoksena.

Tekijänoikeus suojaa lausuntopyynnön kohteena olevaa rakennusteosta julkisivujen osalta, ilmaistipa se kolmiulotteisena taikka kaksiulotteisena. Jos asianomistaja on rakennuksen suunnittelija, hän on kyseisen rakennusteoksen tekijä ja hänelle on syntynyt tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:n mukainen tekijänoikeus rakennusteokseen. Tekijänoikeuslain 2 §:n nojalla tekijän yksinoikeuteen kuuluu oikeus määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita muuttamattomassa tai muutetussa muodossa. Lausuntopyynnön kohteena olevan rakennusteoksen rakentaminen ja rakennuksen piirustusten kopioiminen muuttamattomana tai muutettuna kuuluvat siten lähtökohtaisesti tekijä-asianomistajan taloudellisiin yksinoikeuksiin. Tekijän moraalisiin oikeuksiin kuuluu puolestaan se, että hänet on mainittava hyvän tavan mukaisesti silloin, kun rakennusteoksesta valmistetaan kappaleita ja valmistettuja kappaleita saatetaan yleisön saataviin. Hyvä tapa on lainvalmisteluaineiston perusteella kriteerinä arvioitaessa sekä sitä, milloin tekijä ylipäänsä on mainittava että sitä, millä tavoin tekijä on mainittava. Rakennusta ei lähtökohtaisesti saa muuttaa asianomistajan taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla.

M:n piirustuksista ilmenee lausuntopyynnössä tarkoitettu rakennusteos. M:n piirustuksista ilmenevä rakennus eroaa asianomistajan laatimissa piirustuksissa kuvatusta rakennuksesta joiltakin osin. Siihen on muun muassa lisätty tukipuita ja ikkunapeltejä. Valokuvista ilmenevässä rakennuksessa ei puolestaan ole M:n piirustuksiin sisältyvää lasikaidetta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että M:n piirustuksista ilmenevä rakennus on, tietyin tekijänoikeudellisesti epäolennaisiin muutoksin, asianomistajan signeeraamista piirustuksista ja valokuvista ilmenevän rakennusteoksen kappale. Tällaisen kappaleen valmistaminen edellyttää lähtökohtaisesti rakennusteoksen tekijän lupaa.

Tekijänoikeusneuvosto ei voi ratkaista näyttökysymyksiä. Esitutkimateriaalin perusteella tekijänoikeusneuvosto kuitenkin katsoo, että lausuntopyynnön kohteena oleva rakennus on ollut melko valmis omistajavaihdoksen tapahtuessa pakkohuutokaupan kautta vuonna 1993. Rakennuksessa oli ilmeisesti jo asuttu. Kiinteistö sinänsä on kuitenkin ilmeisesti ollut vielä virallisesti rakennustyömaa ja rakennuttamishanke kesken.

Esitutkimateriaalin perusteella vaikuttaa siltä, että A:n omistusoikeuteen on siirtynyt rakennus, johon rakennuttamisen aikana on tehty joitakin muutoksia alkuperäisen rakennusluvan mukaiseen rakennukseen verrattuna. Kaikkiin rakennuksessa pakkohuutokaupan tapahtuessa ilmenneisiin seikkoihin ei ollut vielä hankittu rakennuslainsäädännön mukaista toimenpidelupaa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeuslain 25 a §:n 3 momentin nojalla saadaan rakennus sinänsä kuvata esimerkiksi ottamalla siitä valokuvia ja piirtämällä (kolmiulotteisesta) rakennuksesta kuva. Säännöksen nojalla ei voida kuitenkaan kopioida (jäljentää) suojattuja rakennuspiirustuksia.

Tekijänoikeuslaista ei saada suoraa vastausta siihen, saako rakennuksen omistava yhtiö, joka on rakennuslainsäädännön mukaan velvollinen hakemaan toimenpidelupaa muutoksille, jotka rakennukseen on toteutettu aikaisemman omistajan aikana rakennuksen suunnittelijan suostumuksella, valmistaa toimenpideluvan saamiseksi rakennusteoksen kappaleen käyttäen hyväkseen rakennusviranomaisen hallussa olevia alkuperäisiä rakennuspiirustuksia. Lähtökohtaisesti kappaleen valmistaminen rakennusteosta kuvaavista rakennuspiirustuksista muuttamattomana tai muutettuna muuhun kuin yksityiseen käyttöön kuuluu rakennusteoksen tekijän yksinoikeuteen. Ottaen huomioon sen, että rakennus on aikanaan rakennettu sen suunnittelijan myötävaikutuksella ja kyseessä on tämän tapahtuneen rakentamisen vahvistaminen rakennuksen omistajan toimesta rakennuslainsäädännön edellyttämällä tavalla, tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kuvatussa tilanteessa tapahtuvaa piirustusten hyväksikäyttöä ei voitane pitää tekijän oikeutta rakennusteokseen loukkaavana.

Tekijänoikeusneuvoston esitutkimateriaalista saaman käsityksen mukaan lausuntopyynnön kohteena olevassa rakennuksessa on pakkohuutokaupan jälkeen tehty kokonaisuuden kannalta pienehköjä rakennustoimenpiteitä, jotta rakennus täyttäisi rakentamiselle asetetut vaatimukset. Tällaisia toimenpiteitä ovat ilmeisesti olleet ainakin kattoterassin kaiteen korottaminen ja ikkunapeltien asentaminen.

Tekijänoikeuslain 25 e §:n mukaan rakennuksen omistaja saa muuttaa rakennusta ilman sen tekijän lupaa, jos teknilliset tai tarkoituksenmukaisuussyyt sitä edellyttävät. Jopa tekijän taiteelliseen arvoon vaikuttavat muutokset ovat säännöksen nojalla sallittuja, jos ne ovat teknillisten tai tarkoituksenmukaisuussyiden vaatimia. Säännöstä laadittaessa on otettu huomioon ennen kaikkea rakennuksen omistajalle keskeinen näkökohta, rakennuksen käytännöllinen käyttötarkoitus.

Tekijänoikeuslain 25 e § koskee sanamuotonsa mukaan rakennusta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että säännöksen nojalla voitaneen kuitenkin pitää sallittuna myös rakennusteoksen kappaleen kuvaamista muutetussa muodossa rakennuspiirustuksissa rakennusviranomaisen hallussa olevia rakennuspiirustuksia hyväksi käyttäen silloin, kun rakennuksen omistaja hakee säännöksen nojalla tehtyihin muutoksiin rakennuslainsäädännössä edellytetyn toimenpideluvan.

Jos rakennuksen omistaja haluaa muutosrakentamisessa käyttää hyväkseen rakennuksen alkuperäisen suunnittelijan tekemää ratkaisua, jota sellaisenaan voidaan pitää teoksena, tarvitsee hän siihen luonnollisesti suunnittelijan suostumuksen.

Rakennusteoksen tekijä on mainittava hyvän tavan mukaisesti silloin, kun rakennusteoksesta

valmistetaan kappaleita tai kun rakennusteos saatetaan yleisön saataviin. Rakennusteoksen tekijä on mainittava hyvän tavan mukaisesti esimerkiksi silloin, kun rakennuksen piirustuksista valmistetaan kappaleita muutetussa muodossa rakennusviranomaisia tai kiinteistön markkinointia varten. Tekijä voi sitovasti luopua oikeudestaan tulla mainituksi tekijänä vain, jos kyseessä on rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijänoikeusneuvosto ei voi tässä yhteydessä ottaa kantaa siihen, mikä on rakennusalalla noudatettava hyvä tapa rakennusteoksen tekijän nimen ilmoittamisessa rakennuspiirustusten yhteydessä. Tekijänoikeusneuvosto tyytyy asian arvioimiseksi viittaamaan lausunnossa edellä tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentista yleisesti esitettyyn.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Kaisa-Reetta Karhu

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa.